

กระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยอารยเกษตรของเกษตรต้นแบบ
อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามหลักพุทธสันติวิธี
The Process of Self-Reliance with Agricultural Civilization of
Model Agriculture in Phanom Dong Rak District,
Surin Province by Buddhist Peaceful Means

พระอานาจ ยสินธโร ปัตตายะโส
PhraAmnat Yasintharo Pattayaso^{*}

Received: April 25, 2024

Revised: May 24, 2024

Accepted: August 21, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบริบท ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค และวิธีการดำเนินชีวิตการทำอารยเกษตรของเกษตรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการอารยเกษตรต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธสันติวิธี ดำเนินการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative Research แบบภาคสนามเครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม (๑) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอารยเกษตร (โคกหนองนา) ๓ ท่าน (๒) กลุ่มอารยเกษตร ๕ ท่าน (๓) กลุ่มผู้นำชุมชน ๕ ท่าน (๔) กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร ๕ ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๘ ท่าน วิเคราะห์ด้วยวิธีอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า (๑) ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แห้งแล้ง มีลักษณะเป็นดินภูเขาเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาเป็นเนิน ปัญหาจะขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรทำให้ไม่สามารถสร้างผลผลิตได้ ต้องเร่งดินเร่งปุ๋ย ลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้ดินเสื่อมสภาพเร็ว อีกทั้งยังนิยมทำเกษตรเชิงเดี่ยว และไม่ได้ทำบัญชีรายรับรายจ่าย สาเหตุเพราะขาดความรู้ความเข้าใจ (๒) หลักพุทธสันติวิธีในการพึ่งพาตนเองตามหลักอารยเกษตร ได้แก่ หลักอริยสัจ ๔ คือ การมองเห็นปัญหา (ทุกข์) การหาเหตุปัญหานั้นด้วยวิเคราะห์พิจารณาด้วยปัญญา (สมุทัย) การวางจุดหมายที่จะพัฒนาหรือปรับปรุง (นิโรธ) การลงมือทำตามแนวทางที่ได้ศึกษาที่เป็นเป้าหมายในชีวิตจริง (มรรค) ด้วยความตั้งใจจนกว่าสำเร็จ ด้วยหลักอริยบท คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ความสำเร็จ ต้องเริ่มจาก (๑) การมองเห็นปัญหาและมีความคิดอยากแก้ปัญหา (๒) การรู้จักวิเคราะห์อะไรคือสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร ต้นทุนสูง (จากหลายปัจจัย) ราคาผลผลิตไม่แน่นอน (๓) รู้ถึงเป้าหมายของการแก้ปัญหาที่รากเหตุสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง

^{*} สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Email: amnatcat349@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๐-๓๖๓๕๘๗๗.

ยั่งยืน (๔) การรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา สามารถแก้ปัญหการทำเกษตรได้จากการลงมือปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จ

คำสำคัญ : การพึ่งพาตนเอง, อารยเกษตร, เกษตรต้นแบบ, หลักพุทธสันติวิธี

Abstract

This research has the objectives as follows; 1) to study the context, problems, causes, obstacles, and way of life of the agricultural civilization model of the agriculture in Phanom Dong Rak District Surin Province 2) to present lessons learned from the process of Agricultural Civilization Model for sustainable self-reliance according to the Buddhist peaceful principles. The research was conducted by using a qualitative research method focused on field study research. The tools are in-depth interviews and observation. The key informants were divided into 4 groups: (1) 3 people from agricultural civilization expert group (Kok Nong Na), (2) 5 people from agricultural civilization group (3) 5 people from community leaders group, (4) 5 people from farmer network group. The relevant information was provided by total of 18 persons, analyzed using inductive methods. The research results found that (1) Most of the land is a dry area. It has the characteristics of mountainous soil. It is a flat area with hilly slopes. The problem will be a lack of water in agriculture, making it impossible to make productivity. There is the need to speed up to fertilize the soil and invest to increase productivity which, therefore, makes the soil deteriorate quickly besides, it is also popular to practice monoculture agriculture. Moreover, The farmers did not keep an account of income and expenses due to the lack of knowledge and understanding. (2) Buddhist principles of peaceful methods of self-reliance according to the principles of Agricultural Civilization, including the principles of the Four Noble Truths, namely seeing wisdom (Suffering), and finding the cause of the problem by analyzing and considering it with wisdom (Samudaya). Setting a goal to develop or improve (Nirodha), taking action according to the studied guidelines that are goals in real life (maka) with intention until success. With the principles of Iddhipatha, namely Chan-dha, Viriya, Chit-ta, and Vimang-sa. Success must begin with (1) seeing a problem and having an idea to solve it; (2) knowing how to analyze what is the real cause of a farmer's problem, high costs (from

many factors), unstable production prices; (3) knowing how to reach the goal of solving problems that have root causes and can be self-sustaining. (4) Knowing how to solve problems with intelligence and able to solve agricultural problems from practice until it is successful.

Keywords: self-reliance, civilized agriculture, model farmer, Buddhist peaceful principles

๑. บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงในรัชกาลที่ ๙ เป็นการดำเนินการเกษตรที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีวิถีของการดำรงชีวิตของคนไทยมีความสำคัญสำหรับประเทศกำลังพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และการสร้างรายได้ของคนในสังคม^๒ ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ผลผลิตที่เกิดขึ้นเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พอเพียงในการบริโภคและสามารถแบ่งปันแลกเปลี่ยนกันทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ต่อมาพระปฐมบรมราชโองการ “สืบสาน รักษา ต่อยอด” ของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข แก้ไขในสิ่งผิด สืบสานในพระราชปณิธานภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้ในการที่จะสืบสานพระราชปณิธานของศาสตร์พระราชทาน ทั้งแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล คือ ฐานรากที่แข็งแกร่งของความเป็น “อารยเกษตร” ของชาติไทย ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรัสไว้ ความว่า..เกษตร คือ ประเทศ ก็คือ ประเทศก็คือ ผืนดิน (Sustainable Agronomy) คือ “อารยประเทศ” “เกษตรประเทศ” ก็คือ อารยประเทศ^๓ กล่าวได้ว่า โคก หนองนาเป็นวิถีการพัฒนาอารยเกษตรที่ส่งผลต่อการทำอาชีพเกษตรกร ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศไทย

^๒ สมปอง สุวรรณภุมมา, “การพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีใหม่โคกหนองนาโมเดล”, วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๕๖-๒๕๗

^๓ ณิชำพัฒน์ เพ็ททองอินทร์, จากศาสตร์พระราชาสู่โคก หนอง นา “อารยเกษตร” ไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AFDCJournal/article/view/249913/168323>, [๒ กันยายน ๒๕๖๖].

อารยเกษตร จึงเป็นการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และให้มีความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี โคกหนองนาโมเดลยังเป็นแหล่งอาหารเพื่อนำออกมาช่วยเหลือกันโดยไม่เห็นแก่ตัว และเกิดโอกาสสร้างสรรค์สัมมาชีพที่มีความมั่นคงในชีวิตของครอบครัว เป็นอาชีพที่สุจริต ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างเป็นรูปธรรม^๔

ทั้งนี้การทำให้เกษตรกรมีผลการศึกษาถึงวิถีเกษตรโคกหนองนา การทำให้เกษตรกรตระหนักถึงปัญหาของชีวิตและแก้ไขปัญหาต้องอาศัยการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักอริยสัจ ๔^๕ ในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาแก้ไขปรับปรุง^๖ การทำโคกหนองนายังสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น หลักธรรมการพึ่งพาตนเอง ความพอประมาณ ความสันโดษ การใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ทางสายกลาง ในที่สุดเกิดสัมมาอาชีพหรือสัมมาเศรษฐกิจก็จะทำให้การดำรงชีพ มั่นคงและยั่งยืนอันยาวนานสืบไป^๗ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถมาปฏิบัติและพัฒนาวิถีชีวิตส่งผลให้พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขในการทำอารยเกษตรโคกหนองนา ทำให้ผู้วิจัยสนใจในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อถอดบทเรียนเกษตรกรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง แต่ปัจจุบันมีเกษตรกรต้นแบบที่นำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการทำโคกหนองนาพัฒนาเป็นอารยเกษตรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่

^๔ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, “แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๖๕): ๔๑๙-๔๓๔.

^๕ อ.อุกฤษฏ์. (ไทย) ๒๓/๑๐๒/๑๙๐.

^๖ พระปลัดสำราญ ฐานธมฺโม และคณะ, รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขาอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (มกราคม-กุมภาพันธ์, ๒๕๖๕): ๓๖๕-๓๗๗.

^๗ อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ, “พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๑-๒๕๐.

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถอดบทเรียนเกษตรต้นแบบของเกษตรกร อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับวิธีการทำอารยเกษตรมีหลักการใดที่ใช้เกื้อหนุนให้การทำอารยเกษตรประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้เกษตรกรที่สนใจได้นำไปประยุกต์ใช้ หรือเป็นแบบในการทำอารยเกษตรโคกหนองนาที่นำพาตนเองให้ประสบความสำเร็จสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืน (SDG) ตามหลักสากลที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ หิวโหย และสร้างสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยอารยเกษตรของเกษตรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามหลักพุทธสันติวิธี” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ) คือ

๑) เพื่อศึกษาบริบท ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค และวิธีการดำเนินชีวิตการทำอารยเกษตรของเกษตรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

๒) เพื่อถอดบทเรียน กระบวนการอารยเกษตรต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธสันติวิธี

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ระเบียบวิธีวิจัย โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับการทำโคกหนองนาอารยเกษตร การพึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย เกษตรกรที่ทำอารยเกษตร ในพื้นที่อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ประชากรเป้าหมายที่ศึกษาเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มประชาชนทั่วไปที่สนใจทำอารยเกษตร กลุ่มผู้มีประสบการณ์การทำเกษตร และกลุ่มที่ลงมือทำอารยเกษตรจนสำเร็จ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้ (๑) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอารยเกษตร (โคกหนองนา) ๓ ท่าน (๒) กลุ่มอารยเกษตร ๕ ท่าน (๓) กลุ่มผู้นำชุมชน ๕ ท่าน (๔) กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร ๕ ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๘ ท่าน

ขั้นตอนที่ ๓ กระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ หากคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) มีการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการ

คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence : IOC) เชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน

ขั้นตอนที่ ๔ การรวบรวมข้อมูล ๑) จัดระเบียบข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาภาคสนาม เมื่อเห็นว่าข้อมูลมีมากพอ นำมาจัดตามประเภทของข้อมูล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับโคกหนองนา ๒) การให้รหัสของข้อมูล (Coding) คือ การนำข้อมูลที่จัดระเบียบมาวิเคราะห์กำหนดหมวดคำ หรือวลี หรือข้อความที่เป็นมโนทัศน์แทนข้อมูลชุดดังกล่าว ๓) สร้างข้อสรุปชั่วคราว คือ การสรุปเชื่อมโยงดัชนีคำหลักเข้าด้วยกันหลังจากผ่านกระบวนการกำหนดรหัสข้อมูลแล้ว โดยเขียนเป็นประโยคข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก เป็นการลดทอนข้อมูลที่รวบรวมไว้ เพื่อสร้างข้อสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๕ การสรุปผลการวิจัยด้วยอุปนัยวิธีและนำเสนอข้อมูลด้วยพรรณนาโวหาร

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ บริบท ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค และวิถีการดำเนินชีวิต การทำอารยเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมบริบทของเกษตรกรในพื้นที่เหมือนกับเกษตรกรไทยในประเทศ คือ เป็นอาชีพที่ในพื้นที่พนมดงรักใช้ประกอบเลี้ยงชีพ การประกอบอาชีพเกษตรกรมากที่สุดของประเทศเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ และเป็นอาชีพที่ส่งต่อกันมาตั้งแต่ รุ่นปู่ย่าตายายหรือบรรพชนของเราหลายชั่วอายุคน ประชากรที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรแม้จะมีบางท่านประสบความสำเร็จพึ่งพาตนเองและมีอิสระในการดำรงชีพ โดยส่วนใหญ่ จะไม่มีฐานะทางการเงินที่มั่นคง โดยส่วนใหญ่จะประสบปัญหาในการดำรงชีวิตเนื่องจากอาชีพที่ทำอยู่ ไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัว และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ ทำให้ต้องดิ้นรน หางานทำ ในพื้นที่ที่มีความเจริญ และมีงานทำมากกว่า อาทิ กรุงเทพมหานคร เขตปริมณฑล ฯลฯ หรือบางคน บางครอบครัวต้องดิ้นรน ไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งมีค่าตอบแทนที่สูงกว่า ซึ่งก็มีความเสี่ยงทั้งชีวิต และอาจถูกนายหน้าโกงได้ อำเภอพนมดงรัก มีจำนวน ๑๐,๐๕๔ ครัวเรือน^๔ ส่วนใหญ่เดิมเป็นครัวเรือนยากจน เดิมการทำเกษตรบนพื้นที่แห้งแล้ง มีลักษณะเป็นดินภูเขา พืชผลผลิตไม่ได้ตามต้องการเพราะเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจ เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาเนิน อาชีพเกษตรกร ปลูกอ้อย ข้าว มันสำปะหลัง รายได้หลักข้าว มัน ยางพารา ส่วนใหญ่วางแผนในการใช้จ่าย รายรับอยู่ได้ระยะ ๑๒ เดือน ทำ มัน อ้อย กรีดยางพารา มีบางส่วน เงินนอกระบบแล้วก็ ๘๐% ระบบทุนนิยม และด้วยเป็นพื้นที่เชิงเขา เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกยางพารา อ้อย ข้าว แต่ดินไม่ปรับปรุงทำให้ดินเสื่อมสภาพจึงใช้ปุ๋ยเคมีมาก และมีการเผาตอซังทำอ้อยเกิดมลพิษและดินเสื่อมสภาพเร็ว การทำเกษตรจึงขาดทุน และไม่ได้ทำ

^๔ สัมภาษณ์คุณวิมล รัตนา, เกษตรอำเภอพนมดงรัก, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๗.

บัญชีรายรับรายจ่าย^๙ อีกทั้งยังนิยมทำเกษตรเชิงเดี่ยว ทำให้เกิดการขาดทุน เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ และวินัยการใช้เงินจึงเป็นหนี้ตามกระแสทุนนิยม วิธีการผลิตวิ่งตามเทคโนโลยีและแรงงานภาคเกษตรน้อยลง เนื่องจากกระบวนการผลิตการเกษตรในปัจจุบันมีปัจจัยหลายด้านเข้ามาเกี่ยวข้องโดยเฉพาะในด้านเครื่องมือเครื่องจักรกลที่ต้องนำมาใช้ในกระบวนการผลิตซึ่งมีราคาแพงหากเกษตรกรไม่มีทุนในการจัดซื้อมาใช้ประจำฟาร์มของตนเองก็ต้องจ้างเครื่องจักรกลเข้ามาดำเนินการ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ประกอบกับปัจจุบันแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนลดลง ขาดความรู้ความเข้าใจการดูแลรักษาดินจึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มผลผลิต ทั้งนี้การทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเกษตรกร ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงการผลิตที่ถูกต้องและเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในเรื่องของดิน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเกษตร กล่าวคือ มีการใช้ประโยชน์จากดินอย่างมากมายแต่ขาดการบำรุงรักษา ดูแลเอาใจใส่ในการปรับปรุงคุณภาพของดิน ทำให้สภาพของดินเสื่อมโทรมลง ดังนั้นเมื่อเกษตรกรทำการปลูกพืชลงไปเมื่อดินไม่ดีพืชก็ไม่งาม จึงจำเป็นต้องหาปุ๋ยเคมีมาใส่เพิ่มเติมแทนที่จะปรับปรุงบำรุงดินตามหลักการที่จะทำให้ดินมีสภาพความอุดมสมบูรณ์อย่างถาวรและยั่งยืนเช่นการใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยพืชสด เป็นต้น ซึ่งวิธีดังกล่าวจะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์อย่างถาวรและยั่งยืน (โดยวิธีดังกล่าวต้องค่อยๆ ทำไปเรื่อย ๆ อาจใช้เวลา ๓-๔ ปี) แต่เมื่อเกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีย่อมต้องมีค่าใช้จ่าย ในเรื่องต้นทุนเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน ปัญหาอีกประการคือราคาพืชผลการเกษตรมีการผันผวนไม่แน่นอนขึ้นลงตามสภาวะการตลาดทั้งในประเทศและตลาดโลก บางครั้งเกษตรกรต้องประสบภาวะขาดทุนในการขายผลผลิตด้านการเกษตรทำให้มีภาระหนี้สินต่อเนื่อง ประกอบกับอาชีพ การเกษตรในพื้นที่อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปัจจัยธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ เช่น น้ำ เพื่อการเกษตรต้องรอฟฝนตามธรรมชาติ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนทางการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น จากการขึ้นราคาปุ๋ย ราคาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ทำให้เกษตรกรอยู่ในภาวะขาดทุน ต่อเนื่อง เกิดภาวะหนี้สินตามมา นอกจากนี้สภาพบริบทน้ำในพื้นที่ค่อนข้างขาดน้ำ เนื่องจากมีลักษณะเป็นดินทรายเมื่อฝนตกมาทำให้เก็บน้ำไม่อยู่ จึงมีความแห้งแล้ง ในขณะที่พื้นที่ต้นน้ำ เป็นดินทรายแม้จะมีน้ำเพียงพอแต่ดินค่อนข้างเสื่อม อันเนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีที่ยาวนาน ทำให้พืชผลผลิตไม่เป็นไปตามที่เกษตรกรต้องการ

วัตถุประสงค์ที่ ๒ บทเรียนกระบวนการอารยเกษตรต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธสันติวิธี ในการแก้ปัญหาด้วยหลักพุทธสันติวิธีในการพึ่งพาตนเอง จุดเริ่มต้นคือ มองเห็นว่าแนวทางในการทำเกษตรที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเพราะอะไร กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เห็นทุกข์ หรือปัญหาที่มาจาก ความไม่รู้ (ด้านการทำเกษตรที่ยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้)

^๙ สัมภาษณ์จ.ส.ต ธวัชชัย รัตนสงคราม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๗.

ความไม่รู้เท่าทันกลไกของตน จึงทำให้เกิดความอยากได้ใคร่มี ต้องการผลผลิตสูงแต่ไม่ได้ศึกษาสภาพดินและค้นหาสาเหตุที่แท้จริง หลักคิดในการทำและแก้ปัญหา คือ การใช้หลักอริยสัจ ๔ และหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ อิทธิบาท ๔ จากการถอดบทเรียนกระบวนการอารยเกษตรของอำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี กระบวนการคิดแบบอริยสัจ ๔ อารยเกษตรหนทางแห่งการพึ่งพาตนเอง การมองเห็นปัญหาจากการทำอาชีพเกษตรกรรมและมีความคิดอยากแก้ปัญหาที่ทุกข้อเกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความโลภ ต้องการให้ได้ผลผลิตมากขึ้นจนนำไปสู่การใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพงๆ ความโกรธจนนำไปสู่การกักขัง ความหลงการใช้ปัจจัยอย่างฟุ่มเฟือย ปัญหา เกิดจากอาชีพที่ทำนั้น ต้องพึ่งปัจจัยต่างๆ ที่ควบคุมไม่ได้ เช่น น้ำเพื่อการเกษตรต้องรอฝนตามธรรมชาติ ราคาพืชผล การรู้จักวิเคราะห์อะไรคือสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร ต้นทุนสูง(จากหลายปัจจัย) ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ธรรมชาติเป็นตัวแปรสำคัญในเรื่องของ ทั้งปริมาณผลผลิต ทั้งคุณภาพผลผลิต การใช้สติปัญญาแก้ปัญหาที่มีความมั่นคงทางอาหาร หนี้สินลดลง จากการมีอยู่ มีกิน อิ่มอกอิ่มใจ ความสุข คุณภาพชีวิตที่ดี รู้ถึงเป้าหมายของการแก้ปัญหาที่รากเหตุจะช่วยทำให้วิถีการทำอาชีพเกษตรกรรมสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จากการทำอารยเกษตร จากการปลูกอยู่ ปลูกกิน จากการเรียนรู้ ความผิดพลาดในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไปสู่หลักพุทธสันติวิธี คือ อิทธิบาท ๔ ฉันทะ (ความพอใจ) คือ เป็นผู้มีความพอใจ ที่จะทำเพื่อความอยู่รอด เพื่อปากท้องของตัวเอง พอใจในสิ่งที่ตนมี วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ทอดธุระต้องมีความอดทนไม่ย่อท้อในอุปสรรค ความขยันหมั่นเพียร เกษตรกรขยันรดน้ำพรวนดิน ด้วยความมุ่งมั่นเอาใจใส่อย่าง จะมีความสุขกับการทำงานและจะทำงานได้สำเร็จ จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ออกแวกออกไปนอกกลุ่มนอกทาง ทำเกษตรที่มีคุณค่าและปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ชุมชนและสิ่งแวดล้อม วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้สติปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล มีการวางแผน ตั้งใจ ใช้ปัญญาในการหาเหตุผล เกี่ยวกับต้นทุนการผลิตสู่ความอุดมสมบูรณ์มั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน องค์ความรู้วิจัย “๓ อ. โมเดล อารยเกษตรต้นแบบ” มาเป็นการถอดบทเรียนในการทำอารยเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี อ.ที่ ๑ อริยสัจ ๔ เพื่อการแก้ปัญหาเกษตรด้วยปัญญา อ.ที่ ๒ อิทธิบาท ๔ เพื่อความสุขสำเร็จในการทำอารยเกษตร อ.ที่ ๓ อารยเกษตรชุมชนพึ่งพาตนเองด้วยเครือข่ายที่ยั่งยืน ทั้งนี้พื้นฐานสำคัญที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยสามารถดำเนินได้โดยพึ่งตนเอง ต้องอาศัยหลักคิดสำคัญในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอารยเกษตร (โคกหนองนา) สะท้อนถึงหลักพึ่งพาตนเอง ดังนี้

๑) ต้องเป็นผู้มีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ เรียนรู้ศึกษาข้อมูลในกิจกรรมนั้นๆอย่างถ่องแท้ครบถ้วนในทุกๆด้านทุกมิติ ทั้งเชิงวิชาการ วิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ จากทั้งผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ แหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ จนเกิดความมั่นใจในความเป็นไปได้ของกิจกรรมนั้นๆ

๒) ดำเนินการโดยอาศัยทรัพยากรหรือต้นทุนของตนเองและครอบครัวที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แรงงาน ทุนทรัพย์ หรืออื่นๆ โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและระมัดระวัง หากจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอกต้องศึกษาช่องทางให้รอบคอบ ถ้าเป็นไปได้ควรใช้ทรัพยากรที่อยู่ใกล้ตัวหรือในชุมชนเป็นสำคัญโดยเน้นการลงทุนที่มีต้นทุนต่ำแต่มีประสิทธิภาพสูง

๓) เน้นการดำเนินการแต่น้อยแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการศึกษา พัฒนา และถอดองค์ความรู้ในทุกขั้นตอนของกิจกรรมควบคู่ไปด้วย จนมั่นใจและชำนาญจึงขยายหรือต่อยอดกิจกรรมต่อไป

๔) หากต้องอาศัยเครื่องมือหรือเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในฟาร์มต้องศึกษาความคุ้มค่าให้ดี และควรเน้นในเรื่องของภูมิปัญญาเดิมมาปรับใช้ให้ทันสมัยกับปัจจุบันด้วยความลงตัว

๕) การประกอบการใดๆ ต้องประเมินและศึกษาเรื่องการตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และภายนอกประเทศ ตามแต่ผลผลิตสินค้าของเราจะอยู่ในระดับใด โดยพยายามศึกษาหาความรู้เรื่องการตลาดตามสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญคือต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องตลาดรูปแบบใหม่ที่มี การค้าขายแบบออนไลน์ ที่ผู้ประกอบการจะต้องศึกษาและเรียนรู้

๖) มีการวางแผนการผลิตในแต่ละกิจกรรม จัดทำบัญชีทั้งหมด ทั้งต้นทุน การลงทุน รายรับรายจ่าย และผลกำไรที่เกิดในแต่ละกิจกรรมอย่างละเอียด และประเมินผลการลงทุนการประกอบกิจกรรม เพื่อปรับปรุงกิจกรรม และ ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ

๗) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงกัน ทั้งผลผลิต สินค้า ปัจจัยการผลิต เกื้อกูลแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๘) การลดต้นทุนการผลิตให้มากที่สุด เช่น การปรับเปลี่ยนจากการใช้ปุ๋ยเคมี มาใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมัก เป็นต้น๙) การสร้างความมั่นคงทางอาหาร (๑) มีกิจกรรมด้านการปลูกผักสวนครัว ไร่รับประทานหรือจำหน่าย ซึ่งถือเป็นอาหารปลอดภัย (๒) มีการเลี้ยงสัตว์ อาทิ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ฯลฯ (๓) มีการแปรรูป เช่น การทำไข่เค็ม การทำหมูแดดเดียว เป็นต้น เริ่มจากเศรษฐกิจครัวเรือน คือปลูกอยู่ ปลูกกิน แบ่งพื้นที่ปลูกให้เหมาะสมก็สามารถพึ่งตนเองได้

๑๐) การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมกับการทำเกษตรแบบพอเพียง มีการปลูกอยู่ ปลูกกิน จัดสรรการปลูก มีอยู่ มีกิน จากการปลูก เน้นการปลูกพืชผักกินได้ พอประมาณ เดินตามพระราชดำรัส อย่าโลภ อย่าหลง ไปในทิศทาง นายทุนมากกว่าพืชผักครัวเรือน ทำบัญชีครัวเรือน รายรับ รายจ่าย รู้จักเก็บออม ไม่ตามใจกิเลส ตามใจลูก สิ้นเปลืองสินค้าต้องแบรนด์เนม ตัวบุคคลขยันประหยัดสามารถแก้ปัญหาได้ และไม่เมาอยู่ในกิเลสไม่หลงในอบายมุขการพนันชีวิตที่ดีอยู่ที่ตัวเราความอดทนจึงสำเร็จขยันประหยัดซื้อสัตย์อดทน

กล่าวโดยสรุปว่า การพึ่งพาตนเองของเกษตรกร เริ่มต้นจากการมีจุดหมาย คือ ความพอเพียง และหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และมีการวางแผนการทำเกษตร รวมถึงการทำตลาด

การบริหารทุน และลดปัจจัยพึ่งพิงภายนอก เช่น ปู่เคมี เทคโนโลยีที่ต้องลงทุนสูง การใช้พื้นที่หรือทรัพยากรที่มีอยู่ใกล้ตัว หากิน หาใช้ หาเก็บในครัวเรือนและไม่พึ่งพอกินจำเป็น จึงทำให้วิถีชีวิตเกษตรกรสามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้หลักการพึ่งพิงตนเอง สอดคล้องกับวิถี

๕. อภิปรายผล

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พบว่า กระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยอารยเกษตร ต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามหลักพุทธสันติวิธี การทำอารยเกษตร การมองเห็นว่าแนวทางในการทำเกษตรที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเพราะอะไร กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เห็นทุกข์ หรือ ปัญหาที่มาจาก ความไม่รู้ (ด้านการทำเกษตรที่ยั่งยืนพึ่งพาตนเองได้) ความไม่รู้เท่าทันกิเลสของตน จึงทำให้เกิดความอยากได้ใคร่มี ต้องการผลผลิตสูงแต่ไม่ได้ศึกษาสภาพดิน และค้นหาสาเหตุที่แท้จริง และเมื่อได้รับรู้รับฟัง แนวทางตามพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความรักและศรัทธาในพระองค์จึงเริ่มนำพาตนเองมาสู่การทำอารยเกษตร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมปอง สุวรรณภุมมา. การพัฒนาโคกหนองนาโมเดลตามทฤษฎีใหม่ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำมาปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของชุมชนและสังคม ที่บ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ในการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆโดยการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบในการทำเกษตรอย่างครบวงจร เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี พอมีพอกิน สามารถพึ่งพาตนเองได้^{๑๐}

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า หลักพุทธธรรมเกษตรวิถีพอเพียงการแก้ปัญหาด้วยหลักพุทธสันติวิธีในการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ของ พระปลัดสำราญ ฐานธมโม และคณะ ศึกษารูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล:รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ การตระหนักถึงปัญหาของชีวิตและแก้ไขปัญหาดตามหลักอริยสัจ ๔ มีการเรียนรู้และพัฒนาชีวิตตามหลักภาวนา ๔ คือ ฝึกฝนร่างกายให้พร้อมในการทำงาน มีความประพฤติที่เหมาะสม มีจิตใจเข้มแข็งเบิกบาน และปัญญาเข้าใจปัญหาชีวิต ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ทำงานด้วยความรักในงานที่ทำ ขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่และรู้จักพินิจพิจารณาปัญหาที่ต้องเผชิญ คนในชุมชนบ้านถ้ำโกบจึงมีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ เกื้อกูลและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข^{๑๑} จากการถอดบทเรียนกระบวนการอารย

^{๑๐} สมปอง สุวรรณภุมมา, “การพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีใหม่โคกหนองนาโมเดล”, วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๕๖-๒๕๗

^{๑๑} พระปลัดสำราญ ฐานธมโม และคณะ รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล:รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๑๐ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๓๗๑-๓๗๒.

เกษตรของอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ กระบวนการคิดแบบอริยสัจ ๔ อารยเกษตรหนทางแห่งการพึ่งพาตนเอง ความพอใจเชื่อมั่นในการทำกิจกรรมแบบผสมผสานมากกว่า การทำกิจกรรมเชิงเดี่ยว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ แนวคิดการทำโคกหนองนาโมเดล ให้สำเร็จต้องอาศัย ความขยันหมั่นเพียรลงมือทำ มีภาวะผู้นำทำกิจกรรม มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งในครอบครัวและกลุ่มกิจกรรมด้วยกัน และอาศัยการค้นหาแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมใหม่ๆ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างชาวเกษตรกรเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ครอบคลุมในมิติการพัฒนาเชิงกายภาพ ช่วยทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ในพื้นที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีสภาพแวดล้อมดี ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรง จิตใจดี สิ่งแวดล้อมมีแต่ความสงบร่มเย็น อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งชุมชนก็จะเกิดสันติสุข เป็นอาชีพที่สุจริต ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างเป็นรูปธรรม^{๑๒} สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

๖. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย กระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยอารยเกษตรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามหลักพุทธสันติวิธี เพื่อจะชี้ให้เห็นกระบวนการทำอารยเกษตร คือ คิดได้ คิดเป็น มีความสุข มีเป้าหมาย โดยมีหลักพุทธสันติวิธี คือ อริยสัจ ๔ สู่การลงมือแบบ อิทธิบาท ๔ ต้องอาศัยความพอใจเชื่อมั่นต้องขยันหมั่นเพียรลงมือทำ มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ในพื้นที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีสภาพแวดล้อมดี ร่างกายแข็งแรง จิตใจดี สิ่งแวดล้อมมีแต่ความสงบร่มเย็น อุดมสมบูรณ์ ชุมชนเกิดสันติสุข เป็นแหล่งอาหารเพื่อนำออกมาช่วยเหลือกันโดยไม่เห็นแก่ตัว โดยนำ “๓ อ. โมเดล อารยเกษตรต้นแบบ” มาเป็นการถอดบทเรียนในการทำอารยเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

^{๑๒} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, “แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๖๕): ๔๑๙-๔๓๔.

ภาพที่ ๑ “๓. อ.โมเดลอารยเกษตรต้นแบบ”

อ.ที่ ๑ อริยสัจ ๔ เพื่อการแก้ปัญหาเกษตรด้วยปัญญา

ทุกข์ การมองเห็นปัญหาจากการทำอาชีพเกษตรกรและมีความคิดอยากแก้ปัญหา นั่นเรียกว่า คิดได้ คือคิดเห็นปัญหาในการทำอารยเกษตร เช่น ดินเสื่อมสภาพ ราคาปุ๋ยแพง น้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำเกษตร

สมุทัย การรู้จักวิเคราะห์หาคือสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร เรียกว่า คิดเป็น ทราบถึงสาเหตุในการทำเกษตร

นิโรธ การรู้เป้าหมายที่จะแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา สามารถแก้ปัญหการทำเกษตรได้จากการลงมือปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จ มีเป้าหมาย ความชัดเจนหรือวางแผนในการทำอารยเกษตรจนบรรลุเป้าหมาย

มรรค รู้ถึงวิธีการของการแก้ปัญหาที่รากเหตุจะช่วยทำให้วิถีการทำอาชีพเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เรียกว่า มีความสุข มีอยู่ มีกิน มีความมั่นคงทางอาหาร มีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างยั่งยืน

อ.ที่ ๒ อิทธิบาท ๔ เพื่อความสำเร็จในการทำอารยเกษตร

ฉันทะ คือ เป็นผู้มีใจรัก มีความพอใจ มีใจรักต่องานที่ทำ ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจรักในการทำงาน เกิดการทำงานอย่างมีความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ เป็นคนขยันหมั่นเพียร ในการทำงาน ไม่เกียจคร้าน มุ่งมั่นทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ไม่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆเกินๆหรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จลุล่วง หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพในงานนั้น

จิตตะ คือ เป็นผู้มีความมุ่งมั่น จดจ่อกับงานที่ทำ มีจิตแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ

วิมังสา คือ เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน และเข้าใจในกระบวนการของงานที่ทำ และหากเกิดปัญหาก็ย่อมหาทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย งานจะไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่ได้วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

อ.ที่ ๓ อารยเกษตรชุมชนพึ่งพาตนเองด้วยเครือข่ายที่ยั่งยืน

อารยเกษตร คือ ความอุดมสมบูรณ์มั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน อย่างเป็นรูปธรรม และนามธรรม โดยน้อมนำองค์ความรู้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ความพออยู่พอกิน พอใช้ พอมีพอกิน มีพอกินได้ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา เรียกว่า มีกิน มีแจก มีแลก มีขาย ตลอดจนคุณธรรม จากการได้ลงมือ ลงใจศึกษา และมาปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดผลตามแนวทางพระราชทานอารยเกษตร ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” พร้อมพัฒนาพื้นที่ เปิดพื้นที่ให้คนที่สนใจศึกษาดูงานเกิดแรงบันดาลใจที่จะเอาไปต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง ทำให้ธรรมชาติสามารถเกื้อกูลธรรมชาติเอง ได้ผลผลิต ในพื้นที่ของตนเอง มีสิ่งแวดล้อมดี มีผลผลิต มีน้ำใจช่วยเหลือแบ่งปัน ครอบคลุมมีสุขภาพดี และมีความสุข เป็นการได้ส่งต่อรุ่นต่อรุ่นอย่างยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้เข้าใจในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพมากขึ้น จนสู่ความเป็น “อารยเกษตร” คือ ๑) ความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร ๒) การสร้างเสริมคุณภาพชีวิต มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีไม่ทำชีวิตตนเองให้ลำบากเบียดเบียนผู้อื่น ๓) เกื้อกูลและแบ่งปันผู้อื่นได้ ๔) การสุขภาพกายและใจที่ดีจากการลงมือทำเกษตรด้วยกำลังตนเองบนวิถีแห่งการบ่มเพาะขัดเกลาตนเอง พัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ค้ำจุนถึง ดินดี ลมดี อากาศดี สร้างบรรยากาศที่ดีด้วยการจัดการพื้นที่อย่างสมดุลให้มีความร่มรื่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ สร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ก่อเกิดอาชีพที่สุจริตและมีความมั่นคง อย่างครบถ้วนในด้านความพอเพียง และเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

๗. สรุป

กระบวนการพึ่งพาตนเองด้วยอารยเกษตรต้นแบบ อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามหลักพุทธสันติวิธี สามารถตอบโจทย์การมองเห็นปัญหา ด้วยสติปัญญา สู่การลงมือทำ จนเกิดการพัฒนาที่สมดุลแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมทุกๆ ด้าน ทั้งด้านแหล่งน้ำ ด้านดิน ด้านขาดแคลนอาหาร ด้านผลผลิต จนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่เกิดความสมดุล พอเพียง พออยู่ พอกิน พอใช้ โดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยนอกมากนัก ลดค่าใช้จ่าย โดยการปลูกกิน ปลูกใช้ และเมื่อนำหลักการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมยั่งยืนยิ่งขึ้น การพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้เข้าใจในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพมากขึ้น จนสู่ความเป็น “อารยเกษตร” คือ ๑) ความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร ๒) การสร้างเสริมคุณภาพชีวิต มี

ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีไม่ทำชีวิตตนเองให้ลำบากเบียดเบียนผู้อื่น ๓) เกื้อกูลและแบ่งปันผู้อื่นได้ ๔) การสุขภาพกายและใจที่ดีจากการลงมือทำเกษตรด้วยกำลังตนเองบนวิถีแห่งการบ่มเพาะขัดเกลาตนเอง พัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ค้ำนึ่งถึง ดินดี ลมดี อากาศดี สร้างบรรยากาศที่ดีด้วยการจัดการพื้นที่อย่างสมดุลให้มีความร่มรื่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ สร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการช่วยเหลือแบ่งกันซึ่งกันและกัน ก่อเกิดอาชีพที่สุจริตและมีความมั่นคง อย่างครบถ้วนในด้านความพอเพียง และเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

๘. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ภาครัฐต้องสนับสนุนในการช่วยเหลือเป็นส่วนใหญ่ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน องค์การเอกชน สถาบันการศึกษา กลุ่มองค์กรเกษตรกร และเกษตรกร ซึ่งกลุ่มองค์กรเหล่านี้ จะมีส่วนในการขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่นทั้งแนวคิด ความรู้ วิชาการ และสนับสนุนปัจจัยและ ให้ความสำคัญกับโครงการลักษณะนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดงหลวง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน หลายภาคส่วนเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน แต่หัวใจใหญ่ในการที่จะกำหนดนโยบายในการขยายผล หรือผลักดันให้โครงการอารยเกษตรเกิดขึ้นได้ อย่างเป็นรูปธรรมโดยสมบูรณ์ก็คือ รัฐบาล ดังนั้นรัฐบาล ควรเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาโดยให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อน สนับสนุน ขยายผล อย่างจริงจัง จริงใจ และต่อเนื่อง พร้อมกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของอารยเกษตร จะเป็นวิธีที่จะช่วยให้เกษตรกรมีอยู่ มีกิน มีคน มีเงิน มีคน มีคน อย่างยั่งยืน จริงๆ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีกำหนดนโยบายให้มีโครงการดังกล่าวขึ้นโดย ผลักดันนโยบาย สนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมให้เกษตรกรเห็นความสำคัญและร่วมดำเนินการจะเห็นว่าการขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน หลายภาคส่วนเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน แต่หัวใจใหญ่ในการที่จะกำหนดนโยบายในการขยายผล หรือ ผลักดันให้โครงการอารยเกษตรเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยสมบูรณ์ก็คือ รัฐบาล ดังนั้นรัฐบาลควรเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาโดยให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนโครงการระยะยาวจนเกิดความมั่นคง อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้และลงมือทำกับเกษตรกรที่ทำอารยเกษตรแล้ว และกำลังลงมือทำอารยเกษตร ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์มั่นคงทางอาหารให้กับครอบครัวและ รวมถึงชุมชนที่อยู่อาศัยด้วย และส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวที่มีความมั่นคงได้ เนื่องจากเมื่อมีความมั่นคงมั่งคั่งทางด้านอาหาร อย่างน้อยเกษตรกรก็สามารถแบ่งเบาภาระ ค่าใช้จ่ายทางด้านค่าอาหารได้เป็นอย่างดี และเมื่อมีส่วนเหลือจากการใช้จ่ายในครัวเรือนยัง

สามารถนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้สู่แนวทางการสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคง ทำให้เกิดความเข้มแข็งให้กับครอบครัว สร้างความสุขจากพื้นที่อารยเกษตรของตนเองแบ่งงานกันทำในครอบครัว และการช่วยเหลือกัน เมื่อเกิดผลผลิตทำให้เกิดความพอใจ สุขใจ และภูมิใจที่ปลูกอยู่ ปลูกกิน และสามารถนำความรู้และผลิตผลที่ได้มาแบ่งปันไปสู่ชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การพัฒนาเยาวชนให้เป็นยุวเกษตรกรน้อยเพื่อช่วยพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวให้เข้มแข็ง โดยการพัฒนาให้เยาวชนรู้จักพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีจิตสำนึกที่ดี ต่อสังคมและส่วนรวม รู้จักการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เติบโตเป็นสมาชิก ที่มีคุณภาพของชุมชน และสังคมในอนาคต

๒) การศึกษาทดลองการนำองค์ความรู้จากอารยเกษตรต้นแบบที่ได้จากการวิจัยไปทดลองในพื้นที่เกษตรอื่นในบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน

บรรณานุกรม

- ณิชาพัฒน์ เพิ่มทองอินทร์. จากศาสตร์พระราชาสู่โคกหนองนา “อารยเกษตร” ไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AFDCJournal/article/view/249913/168323>, [๒ กันยายน ๒๕๖๖]. พระปลัดสำราญ ฐานธมโม. พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที. และพระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ. (๒๕๖๕). “รูปแบบเกษตรอินทรีย์วิถีโคกหนองนาโมเดล: รูปแบบชุมชนสันติสุขของบ้านถ้ำโกบ ตำบลหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕).
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ. ศักดิ์ชัย สักกะบุชา. และนางนภาพงษ์ โพธิ์ไพจิตร. (๒๕๖๕). “แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. วารสารศิลปะการจัดการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มีนาคม, ๒๕๖๕).
- สมปอง สุวรรณภุมมา. (๒๕๖๔). “การพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีใหม่โคกหนองนาโมเดล”. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔).
- สัมภาษณ์ คุณวิมล รัตนา. เกษตรอำเภอลำทะเมนชัย, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๗.
- สัมภาษณ์ จ.ส.ต ธวัชชัย รัตนสงคราม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอลำทะเมนชัย, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๗.
- อภิรักษ์ จันทะนี และชมพูนุช ช้างเจริญ. (๒๕๖๓). “พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓).

